

as those who are *ready for change*, and it appears likely that something can be done in this direction, as well as in connection with more specific varieties of competence.

(3) By aiding in the *evaluation* of the effects of programs of technological change. In view of the tremendous expenditure of time and resources in technical assistance to what are usually described as underdeveloped countries or regions, it is striking that so little is known with certainty about what such assistance has meant to the human beings involved. Do they themselves feel that they are happier, more comfortable, more secure than they were previously? What are their sources of satisfaction or dissatisfaction? What, if anything, in the program would they like to see changed, and what retained? Why? These are only some of the questions which could be asked and answered by means of techniques which should include before-and-after studies, an adequate and representative sampling of respondents, and the careful preparation and application of an appropriate interview schedule, together with an equally careful „coding” or classification of the obtained responses.

Elsewhere the writer has suggested that „Evaluation must, as far as possible, comprise effects which are both direct and indirect, immediate and delayed, local and general. The task is not an easy one. But its importance is so great as to place upon both the practitioner and the social scientist the urgent responsibility of uniting their techniques and their experience in this complex field”. (*International Social Science Bulletin*, VII, 3, 1955, p. 349).

Needed Research. The need for further research is implicit throughout this paper, since none of the problems mentioned above can be regarded as completely solved, or the questions adequately answered. In the past there was little precedent for psychologists to go out „in the field”; that was left largely to anthropologists. That situation has recently changed, although there are still too few psychologists actively associated with technical assistance missions. The writer can only express the hope that both as aides and as investigators, psychologists will wish — and be permitted — to play a more important role in the future. Their unique concern with individuals deserves the fullest possible implementation.

De „onderontwikkelde” landen en het recht

Gesina H. J. van der Molen

Onder „onder-ontwikkelde” landen verstaat men gebieden, die nog in een beginstadium van technisch-economische ontwikkeling verkeren. Onder-ontwikkeld zijn is geen statisch begrip. Het is een proces, dat zich in een min of meer snel tempo voltrekt en dat er op gericht is een bestaande achterstand in te halen. Men kan daarom beter spreken van ontwikkelingsgebieden.

Zoals bekend, is er tot op de huidige dag een ontstellende onevenredigheid in jaar-

lijks inkomen per hoofd tussen de landen met een hoog ontwikkelingspeil en de achtergebleven gebieden. Rekent men tot de rijke landen Europa, de Ver. Staten, Canada en Australië en het blanke deel van Zuid-Afrika, dan omvat de tweede groep globaal genomen heel de overige wereld. De materiële levensstandaard van deze groepen verhoudt zich ongeveer van tien tot één d.w.z. dat het gemiddelde inkomen per hoofd in de eerste groep tienmaal zo groot is als in de tweede. Het meest pijnlijke in deze situatie is nog dat de technisch economische hulpmiddelen, de financiële hulpbronnen en de „know-how” in de arme landen tenenmale onvoldoende zijn om een enigszins redelijk levenspeil te bereiken.

Daardoor wordt ondanks alle inspanning de kloof nog steeds dieper. De welvaart in de rijke landen neemt jaarlijks percentsgewijs toe, terwijl de armoede in de arme landen mede door snelle toename der bevolking nog voortdurend verergert.¹⁾ Het is nodig deze voor de rijke landen beschamende welvaartsverhouding voortdurend in het oog te houden, wanneer men tracht na te gaan welke relatie er bestaat tussen de onder-ontwikkelde gebieden en het recht, met name het volkenrecht. Erkend moet worden, dat de grote, zich al meer verwijdende „gap” tussen bevoorrechte en misdeelde volken in strijd is met de gerechtigheid. De sociale gerechtigheid, die in de landen met een hoog welvaartspeil op nationaal gebied wordt nagestreefd en zelfs in meerder of mindere mate is verwezenlijkt, dient ook een bewust doelwit te zijn voor de internationale samenleving.²⁾

Een tweede factor waarmee men rekening heeft te houden is, dat het volkenrecht nog niet die stabiliteit bezit, die het nationale recht kenmerkt. Het is het recht van een wordende internationale orde, die zelve nog in een primitief stadium verkeert en met name wat betreft de rechtspraak en rechtshandhaving nog zeer onvolledig is. Dit neemt niet weg dat er een positief geldend volkenrecht bestaat, welks naleving een onmisbare voorwaarde voor een vreedzame en rechtvaardige internationale samenleving is.

Hoe verhouden zich nu de volken wier welvaart een achterstand aanwijst tot dit volkenrecht? Moet men aannemen, dat zij in het algemeen gesproken op grond van hun aard, hun psychologische structuur, hun godsdienst of levensfilosofie een andere instelling hebben tegenover het recht in het algemeen en het volkenrecht in het bijzonder dan de volken met een westers-christelijke beschaving?

Wijst niet het totaal verschillend cultuurpatroon der niet-christelijke volken, hoe gedifferentieerd dit onderling ook moge zijn, op een zodanig fundamenteel onderscheid in rechtsbesef, dat er nauwelijks van een gemeenschappelijke rechtsstructuur in internationale zin sprake kan zijn?

De vraag is van uitermate grote betekenis, doch zij kan in haar algemeenheid

1) P. M. S. Blackett. The Problem of the Underdeveloped Countries Annual Memorial Lecture, Nov. 1959. David Davies Memorial Institute of International Studies. Prof. Blackett stelt uitdrukkelijk vast dat het hoge geboortecijfer in de onderontwikkelde gebieden volstrekt niet de enige, zelfs niet de voornaamste oorzaak is van de toenemende armoede. Amerika heeft b.v. een even hoog geboortecijfer als India, maar dit vormt daar geen probleem, daar Amerika's welvaart in nog sterker mate toeneemt.

2) Prof. Blackett bepleit in bovenaangehaalde rede de jaarlijkse bijdrage van een grote som als vrije gift van de „rijke” landen aan de „arme”, niet als winstgevendende investering, maar zonder verplichting, behalve die van een juiste besteding.

niet worden beantwoord. In de eerste plaats kan en mag men de achtergebleven gebieden niet alle over één kam scheren. De Zuid-Amerikaanse staten, die over het algemeen tot de „arme” landen behoren hebben een overwegend christelijke cultuur. Hoe gebrekkig en wankel hun interne rechtsorde soms ook moge zijn, in de internationale samenleving stellen zij zich gewoonlijk op een legalistisch standpunt. Dit komt tot uiting binnen het kader van de Ver. Naties.

Bij de totstandkoming van het Handvest van de Ver. Naties waren het de Zuid-Amerikaanse staten die tesamen met een land als Nederland de handhaving van recht en gerechtigheid poogden te versterken.³⁾

Hieruit spreekt het besef van kleinere staten, dat het recht hun een zekere bescherming verleent of althans behoort te verlenen, tegen de macht der grote mogendheden. Zuid- en Midden-Amerika hebben vooraanstaande volkenrechtsgeleerden en internationale rechters voortgebracht.

Wat de Aziatische landen betreft, kan evenmin moeilijk worden beweerd, dat zij in het algemeen geen begrip of respect voor het recht zouden hebben. Landen als India, Pakistan en Thailand staan zeker niet algemeen afwijzend tegenover het volkenrecht, al leeft bij hen bepaaldelijk wel het verlangen dit recht op zekere punten te herzien.⁴⁾

India's bijdrage aan de studie van het internationale recht is van niet te onderschatten betekenis, terwijl een Pakistaans rechter Sir Mohammed Zafrulla Khan vice-voorzitter van het Internationaal Gerechtshof is.

Van de Aziatische landen hebben echter slechts Cambodja, China, India, Japan, Israël, Pakistan, de Philipijnen, Thailand en de Ver. Arabische Republiek de verplichte rechtsmacht van het Internationaal Gerechtshof aanvaard.⁵⁾ Van de Afrikaanse landen deden dit tot dusver behalve de Ver. Arabische Republiek alleen Liberia, Soedan, en de Unie van Zuid-Afrika.

Dit wijst er wel op dat er op dit terrein spanningen heersen, die „the rule of Law” in de internationale samenleving belemmeren.

Men zij echter voorzichtig hier van een verschil in rechtsbewustzijn te spreken. Hier spelen politieke factoren een rol. De jonge staten zijn in het algemeen beducht voor elke inbreuk op hun pas verworven soevereiniteit. Zij zijn daarom vaak niet bereid hun nationaal belang of wat zij daarvoor aanzien in de waagschaal te stellen, door zich van te voren te binden aan de uitspraak van een internationaal gerechtshof waarvoor een eventuele tegenpartij een bepaald geschil zou hebben gebracht.

Soms worden er wel rechtsconstructies geformuleerd, die met name het beginsel der verdragstrouw als niet passend in het Islamietische recht verwerpen. Op de keper beschouwd geldt het hier eerder gelegenheidsargumenten ter rechtvaardiging van eenzijdige opzegging van bepaalde verdragen, dan een uitvloeisel van een verschil in rechtsopvatting. Zulke beweringen dragen derhalve een politiek karakter.

³⁾ John A. Houston, *Latin America in the United Nations*, New York 1956. H. B. Jacobini, *A study of the Philosophy of International Law as seen in works of Latin American Writers*. The Hague 1954.

⁴⁾ Dit kwam scherp tot uiting op de eerste en tweede zeerechtconferentie, resp. in 1958 en 1960, met betrekking tot de breedte der territoriale wateren en de visserij-rechten.

⁵⁾ *Yearbook International Court of Justice*, 1959-1960 p. 233 e.v.

Er mag wel aan worden herinnerd, dat in de periode tussen de beide wereldoorlogen Islamietische rechtsgeleerden met kracht en klem verklaarden, dat de regel „pacta sunt servanda” evenzeer een grondregel is van het Islamietische recht als van de Westers-christelijke rechtsopvatting.⁶⁾

Dezelfde Aziatische landen beroepen zich met evenveel overtuiging op het internationale recht als dit hun politieke aspiraties kan dienen, als zij zich daartegen keren, indien zij menen, dat dit hun nationaal eigenbelang schaadt.

Het beroep op het zelfbeschikkingsrecht der volken is hiervan een sprekend voorbeeld. Tot voor kort slechts als rechts*beginsel*, aanvaard wordt het thans door velen als algemene rechts*regel* geïndiceerd. Bij de toepassing ervan is men echter vaak niet bereid datgene wat men voor zichzelf opeist ook aan anderen toe te kennen (Indonesië t.a.v. de Republiek der Zuid Molukken, India t.a.v. Kashmir, Kongo t.a.v. Katanja).

Gevallen waarin het recht verdrongen wordt door de politiek zijn ook elders in de wereld niet vreemd, maar men hoede zich ervoor hierin een nuancering in rechtsopvatting te zien.

Politiek en recht zijn beide onmisbare elementen in de internationale samenleving, die elkaar moeten aanvullen. Beide zijn echter gebonden aan een hogere norm, die der gerechtigheid. De internationale moraal vormt het complement van de ontoereikendheid en onvolkomenheid van politiek en recht. Deze drie factoren hebben ieder een eigen functie in de opbouw der internationale rechtsorde. Het is goed bij de beoordeling van het optreden der jonge staten in de internationale samenleving het samenspel dezer drie drijfveren wel in het oog te houden.

Bepalen wij ons nu tot het recht dan dringt zich, ondanks alles wat boven dienaangaande reeds werd opgemerkt, de vraag op of toch niet het totaal verschillend cultuurpatroon der Aziatische en Afrikaanse volken een van het Westen scherp onderscheiden rechtstelsel in het leven moet roepen, berustend op rechtsbegrippen, die in een speciaal Oosters rechtsbewustzijn passen? En zo ja, zou dit tenslotte geen repercussies hebben voor het internationale recht en zou dit laatste daardoor niet op losse schroeven komen te staan?

Anders gezegd: zal de opname van een reeks van nieuwe staten die alle behoren tot de onder-ontwikkelde gebieden geen ontbindende factor blijken te zijn in de internationale samenleving of althans de ontwikkeling van een internationale rechtsorde ernstig bemoeilijken, zo niet illusoir maken? De recente gebeurtenissen in Kongo vervullen velen dienaangaande met zorg.

Bezien wij de internationale samenleving, zoals die zich weerspiegelt in de organisatie der Ver. Naties, dan zien wij, dat de statenfamilie zich in ijtempo uitbreidt. In 1945 omvatten de Ver. Naties 51 staten, thans tellen zij bijna 100 Leden.

De nieuwe staten, die tengevolge van een niet te stuiten emancipatie-proces hun rechtmatige plaats in de internationale samenleving gaan innemen, treden daarbij niet een rechtvacuum binnen. Integendeel, zij worden opgenomen in een, zij het los, juridisch verband, in een wereld waarin zekere rechtsnormen gelden en waarin tot op zekere hoogte een bepaalde orde heerst.

⁶⁾ Zie art. van schrijfster dezer in Symbolae Verzijl „The Present Crisis in the Law of Nations” La Haye 1958 p. 238-254.

Het internationaal verkeer waaraan zij gaan deelnemen kent bepaalde spelregels, waaraan wel niet iedere partner zich strikt houdt, maar waarvan de algemene geldigheid niet wordt betwist.

Dit brengt niet alleen rechten, maar ook plichten mee. Elk mondig lid der Statengemeenschap aanvaardt mede-verantwoordelijkheid voor het geheel. Om het in termen van het Handvest te zeggen: ieder Lid is aansprakelijk voor de handhaving van vrede en veiligheid in de wereld. Maar geldt dit niet evenzeer van het recht? Wie vrijwillig deel gaat uitmaken van een rechtsgemeenschap, aanvaardt daarmee de daarin geldende rechtsnormen.

De nieuwe staten zijn qualitate qua subjecten van volkenrecht en daarmee aan dit recht onderworpen. Hun leiders kennen dit recht terdege en weten, dat zij het ontstaan van hun staat aan de ontwikkeling van dit recht hebben te danken. Zij doen graag een beroep op het internationale recht ter verdediging van hun pas verworven soevereiniteit, van de integriteit van hun grondgebied en van de rechtsgelijkheid der staten.

Het volkenrecht is evenmin als elk ander recht een statisch begrip, dat eens voor al zou zijn vastgelegd. Integendeel. Er is groei en ontwikkeling mogelijk, het recht dient zich voortdurend aan te passen aan de zich evoluerende omstandigheden en dit des te meer hoe sneller en ingrijpender deze evolutie plaats vindt.

Het spreekt vanzelf, dat de jonge staten als volwaardige deelgenoten in de volkenrechtsgemeenschap hun bijdrage zullen moeten leveren aan deze rechtsontwikkeling, en dat ook reeds metterdaad doen.⁷⁾

Om echter vruchtbaar te kunnen samenwerken aan de opbouw en uitbouw van een internationale rechtsorde moet er althans in beginsel een gemeenschappelijke rechtsovertuiging zijn, die als grondslag kan dienen. Het is een onmiskenbaar feit, dat het huidige volkenrecht berust op rechtsnormen, ontleend aan een Westers georiënteerd christelijk-humanistisch rechtsbewustzijn.

Het belangrijke punt is nu, zijn deze rechtsnormen in wezen zozeer in overeenstemming met het in elk mens levend rechtsgevoel, hoe weinig misschien nog slechts tot ontwikkeling gekomen of hoezeer zelfs door averechtse opvattingen overwoerd, dat zij ten diepste daaraan moeten appeleren? Of verschilt dit rechtsgevoel zodanig naar gelang ras en volk dat er van een gemeenschappelijke rechtsbasis geen sprake kan zijn?

Wat het interne recht betreft zijn er ongetwijfeld belangrijke verschillen aan te tonen. Men denke aan het adatrecht in Indonesië.

Toch leert de ervaring, dat stammen en volken met een primitieve of andersoortige rechtsopvatting bij aanraking met een cultuur, waarin het rechtsleven op een hoger niveau staat in de regel wel openstaan voor de aanvaarding van de daaruit voortvloeiende rechtsnormen.

Dit geldt niet alleen voor de voormalige koloniale gebieden waar de receptie van het recht van het moederland ook na de ontvoogding voor een groot deel gehandhaafd bleef (b.v. in India), maar ook voor landen, die nimmer onder koloniaal bewind hebben gestaan.

Turkije, dat als eerste niet-christelijke staat in 1856 tot de Europese Statenfamilie

⁷⁾ O.a. in de door de Ver. Naties ingestelde Commissie voor Internationaal Recht.

werd toegelaten, heeft zich na de eerste wereldoorlog in wetgeving en bestuur westers georiënteerd. Hoewel de bevolking overwegend Mohamedaans is, werd het Turkse Burgerlijk Wetboek naar Zwitsers model en het Wetboek van Strafrecht van 1926 naar Italiaans voorbeeld opgesteld. Het vrouwenkiesrecht werd in 1934 ingevoerd ⁸⁾.

Andere voorbeelden zijn Japan en Thailand, landen die eveneens geen Westerse overheersing hebben gekend.

Japan is het meest sprekende voorbeeld van een land met een eigen cultuurpatroon dat niettemin zich snel en grondig aan de Westerse cultuur heeft aangepast. Het heeft deze niet geïmiteerd, maar heeft er zich bewust en opzettelijk voor open gesteld.

In de Meiji-periode van 1868-1912 heeft zich dit proces in hoofdzaak voltrokken. Uit een onbekend feodaal land groeide een wereldmacht, niet alleen door een vergaande industrialisatie maar ook door in wetenschap en wetgeving zich op het Westen af te stemmen. Het Japanse volk behoort tot het Mongoolse ras en het heeft zeker een geheel eigen cultuurpatroon. Het oude Confucianisme is er herleefd en het Boeddhisme is er nog heden ten dage een levende kracht. Van de 80 miljoen Japanners zijn er nog geen half miljoen Christenen.

Japan was reeds in 1899 met drie andere Aziatische Staten (China, Perzië en Siam) vertegenwoordigd op de eerste Haagse Vredesconferentie. Ten tijde van de Volkenbond had het een permanente zetel in de Volkenbondsraad. Jarenlang was een Japanse rechtsgeleerde, één der 15 rechters in het Permanente Hof van Internationale Justitie.

Dat de Japanse opbloei gepaard ging met een militant nationalisme is een verschijnsel dat niet uitsluitend als „Oosters” kan worden beschouwd. Het voorbijzien van de eis der sociale gerechtigheid en van de rechten van het individu ten koste van de nationale grootheid zijn al evenmin een Oosters „privilege”, al moet men misschien erkennen, dat dit in Japan samenhangt met de sociale structuur terwijl in West-Europa de groepsverheerlijking zich veeleer hier en daar heeft kunnen doorzetten, ondanks een meer individualistische maatschappijvorm.

Hoe dit zij, in de Japanse wereld der rechtsgeleerden vertonen zich dezelfde schakeringen als elders. Van enige invloed van de rechtsbegrippen van vóór de Meiji-era is nauwelijks sprake. In snelle opeenvolging zijn wetten opgesteld, eerst naar Frans model, later naar Duits voorbeeld.

Over het algemeen was en is de invloed van de Duitse rechtsfilosofie er zeer sterk, ondanks de pogingen van de Amerikaanse bezetters deze door Anglo-Saksische penetratie te vervangen.

Het natuurrecht heeft in Japan van meetaf aanhangers gevonden, eerst in zijn oude vorm, later in Neo-Thomistische geest. Ook het Neo-Kantianisme en de theoriën van Stammler en Hans Kelsen met zijn juridisch positivisme vinden onder Japanse rechtsgeleerden hun verdedigers. Van toenemende betekenis is de rol die het Marxisme aldaar speelt in de hedendaagse rechtsliteratuur.

In dit Oosterse land komen dus vrijwel alle stromingen der Westerse rechtsfilosofie tot uiting, die blijkbaar weerklank gevonden hebben in het Japanse rechtsgevoel.

⁸⁾ Zie voor Turkije en het internationale recht: Yilmaz M. Altug, *Turkey and Some Problems of International Law*, Istanbul, 1958.

De meest energieke en invloedrijke natuurrechtsfilosoof is Kotaro Tanaka, voorzitter van het Japanse Hooggerechtshof, een overtuigd Rooms Katholiek christen, die in 1932-33 een groot werk schreef over „Theory of World Law”, waarin hij uiting gaf aan zijn geloof in een onvermijdelijke internationalisering der rechtsinstituten en tevens aan een nog sterker vertrouwen in het natuurrecht als saambindend beginsel.⁹⁾

De nieuwe democratische en vredelievende grondwet van Japan van 1946 bevat tal van beginselen ontleend aan de Universele Declaratie van de Rechten van de Mens. Kotaro Tanaka acht de samenwerking van alle volken noodzakelijk om de taak der gerechtigheid te vervullen, doch dit zal volgens hem slechts mogelijk zijn indien allen het bestaan van een fundamentele etische norm van gerechtigheid en vrijheid erkennen, die geldt voor de mensheid in haar geheel.¹⁰⁾

Een ander voorbeeld van een land dat zelfstandig zijn weg is gegaan en dat bezig is zich, zij het dan in een langzamer tempo, aan te passen aan rechtsnormen, die ontleend zijn aan de Westers-Christelijke cultuur is Thailand. Daarbij springt in het oog, dat men vooral streeft naar de afschaffing van wrede straffen, de onafhankelijkheid van de rechtspraak en de constitutionele waarborg van bepaalde rechten en vrijheden.

Vrijheid van godsdienst is neergelegd in de constitutie. Het Boeddhisme is in Thailand de nationale religie en de koning moet deze godsdienst belijden, doch zijn onderdanen zijn daarin volkomen vrij. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, vrijheid van vereniging en vergadering zijn eveneens in de constitutie opgenomen.¹¹⁾ Al deze rechten hebben de Europese volken zich ten koste van bloed en tranen verworven, al neemt men ze thans vaak als vanzelfsprekend voortvloeiend uit het respect voor de menselijke persoonlijkheid aan. Dat deze verworvenheden ook de niet Europese volken toespreken en al meer hun neerslag vinden in het rechtsbestel van landen met totaal andere achtergronden, een volkomen van het Christendom verschillende godsdienst en diensengevolge met een volstrekt ander cultuurpatroon, bewijst dat zich hier dieperliggende factoren doen gelden.

De christelijke wereld heeft eeuwen nodig gehad om de eis der gerechtigheid ten aanzien van de verhouding van mens en mens en die van staat en individu te herkennen en te erkennen. Zij blijken nu in wezen zo algemeen menselijk te zijn, dat zij ook bij andere rassen en volken weerklank vinden. Het is bekend hoe India terecht trots is op de waarborgen die in haar constitutie van 1949 en in de wijzigingen van 1951 zijn neergelegd betreffende de rechten van de mens. In een interessante studie vergelijkt de jurist Durga Das Basu deze constitutie op bepaalde punten met de Universele verklaring van de Rechten van de Mens (1948) en andere internationale documenten wat de civiele en politieke rechten van het individu aangaat. De voornaamste rechten passeren de revue, waaruit duidelijk blijkt dat de opstellers van deze constitutie niet alleen een open oog hadden voor de fundamentele mensenrechten, maar er eveneens naar hebben gestreefd rechtsmiddelen

⁹⁾ Zie Junichi Aomi. The main currents of legal philosophy in Japan. Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie. Bd. 44 1958 p. 557 e.v.

¹⁰⁾ Kotaro Tanaka, Judicial Administration in Japan, Journal of the International Commission of Jurists Vol. II, 2 1959/60 p. 7-19.

¹¹⁾ Sompong Sucharithul. The Rule of Law in Thailand, Journal of the International Commission of Jurists, Vol I, 1. 1957 p. 23-42.

te scheppen die het mogelijk maken zich te verweren tegen eventuele schending dezer rechten door de staat.

De heersende godsdienst, het Hindoeïsme, geniet geen afzonderlijke bescherming. Er is vrijheid van godsdienst, die slechts beperkt wordt door de eisen van openbare orde, van zedelijkheid en van gezondheid.

Deze voorbeelden van assimilatie der rechtsbegrippen in een niet-Westerse wereld aan die van Euro-Amerikaanse rechtsopvattingen zijn te opvallend dan dat men ze zonder meer terzijde zou kunnen schuiven.

Wel is het een interessante vraag, waarop hier niet verder kan worden ingegaan, in hoever deze rechtsbegrippen steun vinden in de niet-christelijke godsdiensten en filosofieën, zodat hier van een inenten van nieuwe loten op een oude stam sprake zou kunnen zijn.

De hier ten tonele gevoerde landen behoren alle tot het oudere type, waar Westerse invloeden zich reeds meer dan een eeuw hebben doen gelden, hetzij rechtstreeks, hetzij langs indirecte weg. Dit moge zo zijn maar zij tonen aan, dat de verworvenheden der Westers-christelijke cultuur in het bijzonder inzake het recht blijkt te appeleren aan het rechtsbewustzijn van niet-westerse volken. Een sprekend voorbeeld hiervan is de positie van de vrouw die heden ten dage overal sterk door de Christelijk-humanistische normen wordt beïnvloed.

Een apart hoofdstuk vormen de jonge Afrikaanse landen, die thans de een na de ander zelfstandig worden. Vast staat, dat zij over het algemeen graag gerekend worden tot de „fatsoenlijke” staten d.w.z. tot hen, die zich in het internationaal verkeer naar de regels van het spel gedragen.

Sommige van hen o.a. Soedan roepen de assistentie van Westerse (vaak ook Nederlandse) juristen in om hen wegwijs te maken inzake problemen van internationaal recht en internationale betrekkingen.

Men stare zich niet blind op de chaos die in Kongo heerst na de overdracht der soevereiniteit door België. Het hangt er in dezen alles van af *wie* er op het kritieke ogenblik de leiding in handen heeft. Dat kan in het ene geval gunstiger verlopen dan in het andere.

Niemand verwacht, dat na een eeuw of meer van een vreemde overheersing, die bestuur en wetgeving angstvallig in eigen hand hield de volken van Afrika overnacht rijp zullen zijn voor een op Westers-Amerikaanse leest geschoeide democratie, waarin de rechten en vrijheden van elk individu volledig gewaarborgd zijn. Zijn zij dat overigens in het zo hoog geroemde democratisch bestel der Ver. Staten of onder het christelijk-fascistisch bewind in Spanje?

Blijkens een persbericht werd op 30 augustus 1960 een Pan-Afrikaanse conferentie van onafhankelijke Afrikaanse staten gehouden, die een resolutie aannam, waarin de conferentie hulde bracht aan het vredeswerk, dat door de V.N. in Kongo werd verricht. De Afrikaanse Staten stelden vast, dat de V.N. in Kongo zijn gekomen op nadrukkelijk verzoek van de regering van de republiek Kongo en plan hebben haar onafhankelijkheid en haar territoriale integriteit te waarborgen.

Hieruit blijkt, dat de Afrikaanse Staten wel degelijk het belang inzien van een internationale gemeenschap, die in bepaalde conflictsituaties een bemiddelende rol zou kunnen vervullen.

Dit neemt niet weg dat de Afrikaanse staten, die nog in een beginstadium hunner ontwikkeling verkeren nog heel wat brokken kunnen maken alvorens zij zich ten volle van hun internationale verantwoordelijkheid bewust zijn, al haasten zij zich, zodra zij hun onafhankelijkheid verkregen hebben, zich aan te melden voor het lidmaatschap van de Ver. Naties.

Reeds nu is het blanke ras daar verreweg in de minderheid. Het aantal vertegenwoordigers van het zwarte ras neemt daarentegen gestadig toe.

Voor de toekomst der internationale samenleving is het daarom van groot belang in welke richting de rechtsontwikkeling in deze landen zal gaan. Zullen ook de Afrikaanse landen de verworvenheden der Westers-christelijke cultuur accepteren en zal er op den duur een assimilatieproces plaats vinden, dat het vinden van een gemeenschappelijk grondpatroon voor een internationale orde vergemakkelijkt? Het gaat er niet om de eigen cultuur der Afrikaanse volken te verdringen en die te vervangen door een Westerse cultuur, die niet past bij hun aard en aanleg. Maar het is wel van belang niet alleen voor de internationale samenleving, maar ook voor het peil der nationale ontwikkeling, dat de lagere normen van wat goed en recht is wijken voor de hogere normen. Er zijn tal van zeden en gebruiken bij primitieve stammen die hoogst interessant zijn als object van studie, maar die de mensen neerdrukken en hun leven vol doen zijn van angst en bekommering.

Evenmin als het goed is de eigen cultuur met geweld te willen verdringen is het juist de aanraking met een andere, in vele opzichten hogere cultuur angstvallig te vermijden. Dit laatste kan trouwens niet.

De achtergebleven gebieden *moeten* tot hoger ontwikkeling worden gebracht. Dit is een gebiedende eis, omdat men slechts op deze wijze de armoede en nood van de bevolking dezer gebieden afdoende kan bestrijden. Doch men kan deze ontwikkeling niet beperken tot een bepaalde sector van het leven b.v. de economische. Deze ontwikkeling heeft velerlei facetten, het gehele leven wordt er tenslotte in betrokken. Het is nu eenmaal een feit, dat rassen en volken die met een hogere cultuur in aanraking zijn gekomen daaraan deel willen hebben. Dit houdt niet in, dat in casu de Negervolken in Afrika geen eigen cultuur zouden hebben. Integendeel. Maar het is onmiskenbaar dat deze cultuur, die misschien op bepaalde punten veel moois kan bevatten — men roemt de schilder- en beeldhouwkunst van de negers — toch in sociaal en juridisch opzicht bij de Westers-christelijke cultuur ten achter staat. Bovendien brengt de verspreiding van het Christendom door zending en missie onvermijdelijk de verbreiding van andere, hogere, etische en rechtsnormen met zich mee.

Hoe snel zich de (gedeeltelijke) aanpassing aan vreemde cultuurvormen kan voltrekken, blijkt uit een interessante studie van de bekende Amerikaanse anthropologe Margaret Mead.¹²⁾

Deze vrouw leefde in de jaren 1928/29 temidden van een primitief vissersvolk, wonende op het eiland Manus, een der Admiraliteitseilanden, behorend tot Australisch Nieuw Guinea. Zij is na vijftientig jaar naar dezelfde plaats teruggekeerd waar zij gewoond heeft in New Peri. Het is bijna ongelooflijk welk een verandering zich in die tijd bij de Manus-stam heeft voltrokken.

¹²⁾ Margaret Mead, *New lives for old*, London 1956.

In haar boeiend boek laat zij de lezer deze omkeer mee beleven door telkens „toen” en „nu” te vergelijken. Het Manus-volk heeft in een kwart eeuw een evolutie door-gemaakt, die het van het stenen-tijdperk direct geleid heeft tot midden in de tijd van de luchtruimontdekkingen.'

Natuurlijk is dit niet zonder schokken en onzekerheden gegaan, met name op religieus gebied. Doch het verbazingwekkende van deze bliksemsnelle aanpassing aan zekere Westerse cultuuruitingen, in dit geval sterk beïnvloed door de Amerikaanse bezettingstroepen, is de ontvankelijkheid van deze primitieve Papoea's voor nieuwe levensnormen en rechtsnormen en het gemak waarmee de jongeren zich die eigen maken.

Kleding, behuizing, omgangsvormen, huwelijksverhoudingen, hebben op meer dan één punt radicale wijzigingen ondergaan, die in korte tijd wortel hebben geschoten in de sociale structuur.

Dit wijst er op dat een hogere cultuur, mits onder gunstige omstandigheden gebracht, bij de primitieve mens een vruchtbare klankbodem kan vinden. De Papoea's in Nederlands Nieuw Guinea geven eenzelfde beeld van een snel aanpassings-vermogen en een verrassende openheid voor een hogere cultuur. Het spreekt vanzelf, dat dit in de meeste gevallen aanvankelijk slechts een betrekkelijk klein groepje betreft. Dat zoals bij de bevolking van Manus een hele stam er collectief door wordt aangeraakt zal wel een uitzondering zijn.

Uit de kleinere of grotere groepen intellectueel ontwikkelden komen de leidende figuren voort. Het is daarom van het grootste belang op welke wijze deze toekomstige leiders worden gevormd en hoe zij in de Westerse wereld worden ontvangen. Rusland spaart moeite noch kosten om Afrikaanse studenten aan te trekken. De vele Afrikaners, die in West-Europa of Amerika studeren komen daar in aanraking met het geldende volkenrecht. Niet alleen moeten de Westerse Universiteiten hun poorten wijd open stellen voor de begaafde negers uit alle delen van Zuid-Afrika, doch ook aan het opvangen van deze vreemdelingen en aan menselijke contacten dient alle aandacht te worden besteed. Bovendien moeten Afrikaanse universiteiten alle medewerking ontvangen voorzover deze gevraagd en begeerd wordt.

Vergeleken met India, Pakistan en andere Oosterse landen is de groep van academisch gevormde negers nog maar zeer klein. Doch hun invloed op de ontwikkeling der rechtsverhoudingen in hun land en op de buitenlandse aangelegenheden is naar verhouding veel groter dan die van leidende figuren in de oudere democratisch geregeerde staten.

Op de keper beschouwd is er bij de nieuwe leiders in de ontwikkelingsgebieden geen sprake van een algemeen principieel verzet tegen het geldend volkenrecht, communistisch georiënteerde figuren daargelaten. Dit recht komt niet in conflict met hun rechtsbewustzijn. Verzet treedt eerst daar op — en dan ook met grote felheid — waar zij zich in hun pas verworven politieke zelfstandigheid belaagd voelen of zich van een als drukkende last gevoelde economische afhankelijkheid willen bevrijden. In deze gevallen heeft de politiek de boventoon en aarzelt men niet het objectieve recht met voeten te treden en (of) de subjectieve rechten van anderen aan te tasten. Maar is dit in Europa en elders ook niet menigmaal voorgekomen? Overigens blijkt telkens dat de Afrikaanse leiders wel degelijk begrip hebben voor

de rechten van de mens, zoals deze in de laatste jaren in de internationale rechtsfeer zijn getrokken.

Een der Afrikaanse nationalistische leiders, Julius Nyerere van Tanganyika heeft op 20 juli 1959 een merkwaardige toespraak gehouden in het Chatham House te Londen.¹³⁾

Hij betoogde toen, dat zijn volk rijp was voor zelfregering en dat het mogelijk zou zijn van zijn land een democratisch geregeerde staat te maken. Dit zou op zichzelf niets bijzonders zijn, indien deze leider niet een open oog had voor de gecompliceerde situatie in Tanganyika, waar niet alleen drie wel te onderscheiden negerstammen wonen, doch waar van de 8,7 miljoen inwoners 72.000 Aziaten en 25.000 Europeanen zijn. En wanneer Nyerere spreekt van „my people” dan bedoelt hij de gehele multi-rationale bevolking van Tanganyika.

Het is zijn ernstig streven aan de wereld en aan de omliggende volken te tonen, dat een vreedzame samenleving en een gezamenlijke krachtsinspanning tot opbouw van een nationale staat met een zo gedifferentieerde bevolking mogelijk is. Tanganyika verkreeg zijn onafhankelijkheid per 1 oktober 1960 en Nyerere zal de kans krijgen te trachten zijn ideaal te verwezenlijken.

Kenya verkeert in een vrijwel eenzelfde positie als Tanganyika. Het telt 6,3 miljoen inwoners, waarvan 65.000 Europeanen, 165.000 Aziaten en 35.000 Arabieren. Ook hier een multiracionale bevolking met een overgrote meerderheid van negers. Met spanning moet de gang van zaken in dit soort negerrepublieken worden tegemoet gezien. Van niet minder belang zal de ontwikkeling zijn in Nigeria, dat eveneens per 1 oktober 1960 volledig onafhankelijk werd. Het vormt een federatie van drie gebieden met een gezamenlijke bevolking van 35.000.000. De Nigeriaanse grondwet bevat uitdrukkelijk een sectie over de bescherming van de rechten van de mens, die erop gericht is de rechten van de minderheden te beschermen. Een Nigeriaans jurist, T. O. Elias, heeft in een zeer belangwekkend en helder artikel¹⁴⁾ een overzicht gegeven van de voorzieningen in de grondwet waarbij de fundamentele mensenrechten en vrijheden aan alle inwoners van dit enorme rijk worden gewaarborgd. Duidelijk komen hier Anglo-Saksische invloeden tot uiting, terwijl tal van artikelen woordelijk zijn overgenomen van de Europese Conventie van de rechten van de mens. De bepaling over vrijheid van godsdienst is ten dele ontleend aan deze Conventie en ten dele aan de laatste Constitutie van Pakistan. Ook aan de wensen van zekere Christelijke groepen is tegemoet gekomen.

Het is van uitermate groot belang, dat in een land met een overweldigende Mohamedaanse meerderheid, een grote christelijke minderheid en een afnemend aantal aanhangers van de oorspronkelijke inheemse godsdiensten van meetaf grondwettelijke waarborgen van godsdienst- en gewetensvrijheid worden ingevoerd. Het spreekt vanzelf, dat men ook hier een zekere reserve in acht moet nemen en moet afwachten of de in de grondwet opgenomen voorzieningen ook metterdaad in de praktijk zullen worden doorgevoerd.

Hoe dit zij het is een verheugend verschijnsel, dat in tal van ontwikkelings-

¹³⁾ Opgenomen in International Affairs Vol. 36 no 1. 1960. p. 43-47.

¹⁴⁾ Verschenen in Journal of the International Commission of Jurists. Vol II, 2, 1959/1960 p. 30-46.

gebieden men de waarde der verworvenheden ener christelijk-humanistische beschaving erkent en van zins is deze ook in de nationale cultuur en in het nationale rechtsleven te incorporeren.

Men hoede zich echter voor een al te optimistisch beeld van de verhouding van het Westen tot deze gebieden. Er heerst in deze landen een diep ressentiment tegen alles en allen, die met het gehate kolonialisme in verband staan of stonden. Dat uit zich gelukkig niet overal zo sterk als in Kenya, Kongo of Indonesia, maar het is min of meer latent altijd aanwezig.

Zoals reeds eerder opgemerkt, schroomt men niet om als de politieke zelfstandigheid eenmaal is verkregen ook het z.g. economische juk af te werpen met volledige miskenning van de eisen van recht en moraal. Wanneer daarom de voortreffelijke Afrikakenner, Mr. P. J. Idenburg, in een onlangs verschenen artikel¹⁵⁾ de vraag stelt „Zal recht of chaos in Afrika heersen?” dan kan hij terecht wijzen op ongeregelde toestanden, troebelen en onlusten allerwegen in dit werelddeel, waarbij verkrachting van mensenrechten en rechtsbeginselen in het algemeen aan de orde van de dag is. De toestand in de Afrikaanse onderontwikkelde gebieden is uiterst labiel. De snelle overgang van afhankelijkheid naar zelfstandigheid, moet daar waar de rechte leiding schijnt te ontbreken wel tot grote spanningen en botsingen leiden.

Men vergeet echter nimmer, dat ook in de koloniale periode er zeer veel onrecht is geschied en de inheemse bevolking vaak weinig van de thans zo hoog geroemde mensenrechten heeft ervaren.

Doch ook al wordt dit ten volle erkend, toch is het nodig voor recht en gerechtigheid op te komen waar en door wie ook geschonden. De rechtsnormen, die voor het huidige volkenrecht gelden, zijn universeel van aard. Zij dienen te worden nageleefd en gehandhaafd. Er is geen internationale rechtsorde mogelijk, indien deze normen relatief worden gesteld op grond van het feit dat zij nu hier en dan daar worden geschonden. Idenburg acht het in bovengenoemd artikel een uitermate belangrijke taak van allen, die zakelijk met Afrika in aanraking komen de Afrikaanse rechtsvorming te helpen bevorderen. Hij meent, dat een „gesprek” op het gebied van het objectieve recht mogelijk zal zijn. Hij eindigt zijn beschouwingen met de opmerking, dat de les die uit de geschiedenis van andere delen van de wereld kan worden getrokken is, dat uit een tijdelijke chaos weder een rechtsorde wordt geboren. Dit zal, volgens Idenburg, ook voor Afrika het geval zijn; het zal van het Westen afhangen, in het bijzonder van de vraag hoe ernstig het Westen zijn opvoedingstaak der Afrikanen zal opnemen, in hoeverre bij deze rechtsorde Westerse normen een rol zullen spelen.

Bij deze conclusie zou ik mij willen aansluiten. Bij de hulp aan ontwikkelingsgebieden verwaarloosde men de factor van het recht niet. Verhoogde welvaart voor deze gebieden is een volstrekte noodzakelijkheid om de kloof tussen „arm” en „rijk” zo veel mogelijk te overbruggen. Maar recht en moraal zijn even onontbeerlijk voor de menselijke samenleving. In economisch achtergebleven landen werken krachten ten goede en ten kwade. De volken met een hoog welvaartspeil dragen de verantwoordelijkheid voor het onbaatzuchtige stimuleren van alles wat een stabiele rechtsorde kan bevorderen.

¹⁵⁾ Mij Belangen no 7 juli 1960. Uitgave Nederlandse Mij voor Nijverheid en Handel.